

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини : Закон України від 07.10.2014 р. № 1689-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – №46. – С. 3 – Ст. 2046.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України станом на 14 травня 2015 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 2015. – 207 с.
3. Мельникова-Крикун В. М. Спеціальна конфіскація / В. М. Мельникова-Крикун // Право та безпека. – Вип. 44. – 2005. – С. 89.
4. Кличков А. О. Покарання у виді конфіскації майна за кримінальним законодавством України та інших країн: порівняльно-правовий аналіз / А. О. Кличков // Науковий вісник НАВС. – 2013. – № 3. – С. 339–344.
5. Собко Г. М. Конфіскація за кримінальним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.0.08 “Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право” / Г. М. Собко. – К. : Б. в., 2008. – 18 с.
6. Про заяву Верховної Ради України “Про європейський вибір України” : Постанова Верховної Ради України від 16.09.2014 р. № 1679-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 41–42. – С. 2941. – Ст. 2029.
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст.131.
8. Житний О. О. Проблеми реалізації принципу гуманізму в деяких інститутах кримінального права / О. О. Житний // Вісник НУВС. – № 29. – 2005. – С. 19–24.

УДК 343.973(477)

Д. К. Антонов, кандидат юридичних наук,
оперуповноважений Управління ДСБЕЗ
ГУМВС України в Дніпропетровській області

**ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ,
ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ,
СПРЯМОВАНИХ НА ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЮ
ПІДПРИЄМСТВ ГАЗОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПІДРОЗДІЛІВ ДСБЕЗ)**

Розглянуто зміст і особливості спеціальних операцій, що здійснюються оперативними підрозділами, спрямованих на декриміналізацію підприємств газової промисловості, проаналізовано стан наукових досліджень з цієї проблеми.

Ключові слова: комплексна оперативно-профілактична операція; комплекс спеціальних заходів; криміналізація територій; спеціальні операції.

In the article it was researched content and features special operations that carries out operational units aimed at decriminalization enterprises gas industry, analyzed scientific researches on this issue.

Key words: complex operative-preventive operation; complex special events; criminalization areas; social operations.

© Д. К. Антонов, 2015

Постановка проблеми. Нині найістотніші ознаки комплексних оперативно-профілактичних операцій, що проводяться у системі МВС України, отримали своє визначення. Так, комплексна оперативно-профілактична операція – це сукупність оперативно-розшукових, контроль-но-наглядових, запобіжно-профілактичних та інших заходів, здійснюваних оперативними підрозділами різних правоохоронних органів (за необхідності разом з іншими органами виконавчої влади) відповідно до законодавчих й інших нормативних актів України за єдиним задумом для досягнення конкретної мети.

У законодавстві й відомчих нормативних актах правоохоронних органів немає спеціального нормативного регулювання питань проведення спеціальних великомасштабних операцій з декриміналізації підприємств газової промисловості. За формою вони становлять комплекс спеціальних заходів, проведених на конкретному об'єкті або території, а за змістом – реалізацію оперативних розробок, виконаних оперативними підрозділами. Мета такої операції – припинення злочинної діяльності й усунення можливості її регенерації на об'єкті, території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розкриття сутності та змісту комплексних оперативно-профілактичних операцій, спеціальних заходів, спеціальних операцій присвячували свої праці багато науковців переважно з країн пострадянського простору. Необхідність системного усунення комплексу причин і проблем практичного плану переходить в площину розв'язання проблем теоретичного характеру, тому потребує подальшого дослідження й розвитку.

Мета статті – визначення сутності та змісту спеціальних операцій, що здійснюються оперативними підрозділами, спрямованих на декриміналізацію підприємств газової промисловості.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи викладене вище, до нормативного закріплення зазначених термінів, що постійно викликає питання у практиків, доцільно використувати точніший термін “комплекс спеціальних заходів”. Оскільки йдеться про заходи, спрямовані на декриміналізацію підприємств газової промисловості, то, безумовно, важливе питання про сутність, зміст і прояви процесів криміналізації. На наш погляд, сутність криміналізації об'єктів газового бізнесу полягає у процесі вирішення суперечностей, що виникли в умовах реформування суспільних відносин. Своєю чергою, зміст процесу криміналізації об'єктів газового бізнесу становить виникнення в їхньому обіговому капіталі значної частки, що має кримінальне походження, величина якої може сягати 100 %.

Основними проявами процесу криміналізації підприємств газової промисловості залежно від досягнутого нею рівня можуть бути такі:

- зниження податкових платежів, що надходять від фізичних і юридичних осіб, порівняно з розрахунковими податковими відрахуваннями для відповідної території або економічного об'єкта;
- наявність корумпованої підтримки злочинної діяльності з боку чиновництва різних відомств або органів влади чи наявність представників злочинних співтовариств в органах влади й управління;
- наявність серед власників, у радах директорів, піклувальних радах, а також серед акціонерів, власників великих пакетів акцій підприємств осіб із кримінальним минулим.

З поняттям криміналізації підприємств газової промисловості тісно пов'язане поняття “криміналізація територій”. На наш погляд, криміналізацію території необхідно розглядати через криміналізацію об'єктів її економічної та фінансової інфраструктури, супроводжувану криміналізацією органів виконавчої та законодавчої влади через інструмент корупції. Наявність цих двох складових дозволяє говорити про криміналізацію території.

На жаль, слід констатувати, що відсутність нормативно закріпленої термінології є причиною нерозуміння оперативними підрозділами, що беруть участь у комплексних спеціальних операціях, своїх цілей, завдань, функцій, а також значення взаємодії між собою тощо. Невизначеність базових понять впливає на якість прийнятої до уваги інформації та вироблення відповідних рішень.

Вивчення матеріалів за результатами раніше проведених комплексних операцій такого виду дозволяє констатувати, що вони мають свої особливості, а також властивості й ознаки через специфіку виконуваних оперативними підрозділами завдань у боротьбі зі злочинністю.

1. Спрямованість на досягнення єдиної мети – виведення об'єктів економіки з-під кримінального впливу (контролю).

Правильне визначення мети операції сприяє постановці завдань, адекватних складній оперативній обстановці. Відповідно до завдань здійснюється розрахунок сил і засобів.

Насамперед зазначимо, що мету “спеціальних операцій”, здійснюваних оперативними підрозділами, умовно можна розділити на загальну й приватну.

До загальної мети належать:

1) відновлення порушеного надзвичайними обставинами громадського порядку на підприємстві газової промисловості;

2) забезпечення захисту життя й здоров'я людей;

3) запобігання (зниження) пошкодженню державного, особистого (приватного), громадського майна тощо.

Приватна мета в кожній конкретній спеціальній операції визначається і залежить від характеру й виду надзвичайних обставин, для ліквідації яких організуються та здійснюються ці операції.

Основні завдання спеціальних оперативно-профілактичних операцій з декриміналізації підприємств газової промисловості такі:

- припинення діяльності осіб, що вчиняють злочини на підприємствах газової промисловості;

- виявлення, припинення й досудове розслідування економічних і податкових злочинів і правопорушень;

- боротьба з проявами корупції;

- захист коштів державного бюджету, виділених на реалізацію програм у сфері газової промисловості;

- запобігання фактам порушень законодавства у сфері приватизації та акціонування підприємств газової промисловості та їхніх інфраструктур;

- декриміналізація зовнішньоекономічної діяльності, пов'язаної з експортом вуглеводневої сировини;

- виявлення й припинення правопорушень у сфері природокористування.

Очевидно, що для виконання настільки складних завдань потрібно вжити комплекс різних заходів, погоджених між собою та спрямованих на досягнення загальної мети – декриміналізації підприємств газової промисловості, припинення діяльності, витиснення осіб, що вчиняють злочини, з економічної інфраструктури суб'єктів господарювання, нейтралізації діяльності осіб, що контролюють тіньову й легальну сфери, виявлення і припинення фактів корупції, зловживань посадових осіб.

2. Масштабність комплексних спеціальних операцій виведення об'єктів газового бізнесу з-під кримінального впливу (контролю).

На жаль, немає нормативного закріплення терміна “великомасштабні оперативно-профілактичні заходи” і не розкрито його зміст.

Вивчення спеціальної літератури й матеріалів проведених спеціальних операцій різного виду говорить про те, що до великих (широкомасштабних або великомасштабних) можна зарахувати спеціальні операції, які передбачають одноразове відпрацювання криміногенної проблеми (розробку осіб, що вчиняють злочини, зняття кримінального впливу на територіях різного масштабу тощо) по регіону або великому об'єкту господарства залежно від поширеності злочинності, шляхом проведення комплексу оперативно-розшукових, слідчих та інших заходів з метою виявлення, розкриття й припинення злочинної діяльності під час комплексного використання сил і засобів оперативних підрозділів або у поєднанні з підрозділами інших правоохоронних органів і зацікавлених відомств [1].

Аналіз практики подібних операцій, що проводилися раніше, й відповідного методичного забезпечення дає підставу зробити висновок, що масштабність операції з декриміналізації підприємств газової промисловості може характеризуватися:

- кількістю сил і засобів, що залучаються до безпосередніх заходів, які здійснюються з метою декриміналізації підприємств газової промисловості;
- відпрацюванням криміногенної проблеми (сфери) на території всієї країни;
- площею території, на якій проводяться ці заходи, що становлять зміст комплексної спеціальної операції;
- важливістю підприємства (підприємств) газової промисловості (до їхнього числа, наприклад, можуть належати великі бюджетотвірні об'єкти економіки).

3. Комплексне використання під час проведення спеціальних операцій центральних і місцевих сил і засобів оперативними підрозділами, а також підрозділів інших міністерств і відомств.

У повсякденній практиці оперативні підрозділи виконують покладені на них завдання шляхом реалізації специфічних для кожного підрозділу функцій. Однак іноді виникають ситуації, коли зусилля оперативних підрозділів на місцях не приносять відчутних результатів у боротьбі з формами злочинної діяльності, що має міжрегіональний і міжнародний характер. У цьому випадку може бути ухвалено рішення про проведення спеціальної операції із залученням центральних і місцевих сил та засобів оперативних підрозділів інших правоохоронних органів і зацікавлених відомств.

Основна умова доцільної участі правоохоронних і контрольних органів у здійсненні комплексних заходів – одночасне й повне охоплення найважливіших напрямків дій міжвідомчих груп для досягнення загальної кінцевої мети. Слід зазначити важливість одночасності здійснення комплексу заходів і участі в них, тому, якщо це практично не забезпечено, мета може бути не досягнута.

4. Скоординованість заходів, проведених у рамках комплексної спеціальної операції єдиним задумом і планом.

Під час комплексних спеціальних операцій з декриміналізації підприємств газової промисловості проводяться оперативно-розшукові, адміністративні, кримінально-процесуальні, організаційні заходи. За необхідності можуть включатися й інші заходи. Слід підкреслити важливість забезпечення скоординованості проведених заходів. Суть її полягає в тому, що відповідні заходи під час проведення комплексної операції мають здійснюватися її суб'єктами не стихійно й розрізнено, а узгоджено.

5. Концентрація сил і засобів оперативних підрозділів у певний проміжок часу та їхня тісна взаємодія.

Результати проведення ряду комплексних спеціальних операцій з усунення кримінального контролю над великими підприємствами газової промисловості свідчать про високу їхню ефективність, якщо в процесі планування й здійснення відповідного комплексу заходів були забезпечені концентрація сил оперативних підрозділів і тісна їхня взаємодія.

На відміну від спеціальних операцій з метою розшуку й затримання озброєних та інших особливо небезпечних злочинців, звільнення заручників у різних ситуаціях тощо, час

здійснення яких, як правило, становить від декількох годин до декількох діб (не більше трьох–чотирьох), великомасштабні спеціальні операції з декриміналізації підприємств газової промисловості проводяться протягом досить тривалого часу.

При цьому строки проведення операції та її темп визначаються залежно від сформованої та прогнозованої оперативної обстановки в регіоні, а також від цілей і завдань операції, обсягу й змісту запланованих заходів.

Вищезазначене дозволяє сформулювати таке поняття комплексної спеціальної операції, спрямованої на декриміналізацію підприємств газової промисловості.

На нашу думку, комплексна спеціальна операція з декриміналізації підприємств газової промисловості являє собою комплекс організаційних, оперативно-розшукових, профілактичних та інших заходів оперативних підрозділів різних відомств, проведених за єдиним задумом і планом у певний проміжок часу й під єдиним керівництвом, спрямованих на виявлення й припинення діяльності злочинних формувань, що контролюють об'єкти газового бізнесу.

На підставі проведеного дослідження можна зазначити, що комплексні спеціальні операції з декриміналізації об'єктів газового бізнесу мають відповідати ряду вимог. Найважливіші з них зводяться до такого:

1) у заходах повинні брати участь оперативні підрозділи різних правоохоронних органів і зацікавлених відомств, що мають для цього відповідні сили, засоби й можливості. Участь різних суб'єктів у виконанні завдань боротьби зі злочинністю обумовлено складністю цих завдань. Така участь має бути обов'язковою, вона визначається ініціатором розробки й здійснення комплексних заходів;

2) заплановані заходи повинні бути своєчасними й максимально повними, що забезпечують можливість швидкого й ефективного виконання завдань, що виникають. Слід зазначити, що як несвоєчасність комплексних заходів, так і неповнота їх завжди ускладнюють процес боротьби зі злочинністю або ж неминуче змушують ініціатора комплексної операції вже в процесі здійснення намічених розробляти додаткові заходи, які можна й потрібно було б передбачити заздалегідь з урахуванням своєчасного підключення нових сил і засобів;

3) погоджені між собою й підпорядковані єдиній загальній меті, проведені в процесі операції заходи мають забезпечувати досягнення максимально можливих кількісних і якісних результатів у боротьбі зі злочинністю. Кінцева мета комплексних заходів – вплинути на оперативну обстановку на підприємствах газової промисловості;

4) заходи повинні бути правомірними, суворо відповідати чинному законодавству. Під час проведення комплексних заходів оперативні підрозділи, спеціально виділені й зосереджені для виконання завдань комплексної спеціальної операції, керуються законами України “Про міліцію”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, іншими законодавчими та підзаконними нормативними актами, у тому числі МВС України;

5) комплексні заходи мають бути раптовими з використанням гласних і негласних сил, засобів і методів. При цьому під раптовістю, на наш погляд, слід розуміти поєднання оперативно-розшукових заходів та інших дій, несподіваних для злочинців. Такий спосіб дій із психологічного погляду має привести особу (або осіб) у стан збентеження, розгубленості, що не дозволяє вжити контрзаходів. Для осіб, що вчиняють злочини на підприємствах газової промисловості, й тих, що контролюють злочинні процеси, несподіваними або раптовими можуть бути комплексні заходи в несподіваний час, поза передбаченого місця. Несподіванка може бути досягнута за рахунок характеру й виду заходів, що здійснюються. Використання фактора раптовості допомагає швидкому припиненню подальшої злочинної діяльності й відшкодуванню шкоди, заподіяної злочинами, вчиненими даними особами. Це особливо важливо враховувати під час здійснення оперативно-розшукового забезпечення операції, у тому числі застосування оперативно-розшукових заходів.

Проблеми правоохоронної діяльності

Практика проведення комплексних спеціальних операцій, здійснюваних у сфері боротьби зі злочинністю, у тому числі з декриміналізації підприємств газової промисловості, показує, що в їхньому розвитку слід виділяти такі стадії (етапи):

- 1) пізнавальну або інформаційну, на якій відбувається вивчення сформованої на об'єктах обслуговування оперативної обстановки, виявлення проблеми, ресурсів і перспектив її рішення;
- 2) цільову, на якій відбувається формування мети комплексної спеціальної операції;
- 3) організаційну, що включає підготовку й затвердження оперативно-тактичного задуму операції, розробку й опис заходів, засобів і шляхів реалізації задуму з досягнення поставленої мети, утворення органу управління цією системою, підготовку плану;
- 4) реалізаційно-практичну, що включає здійснення системи активних оперативно-розшукових та інших заходів;
- 5) результативну, на якій підводять підсумки операції, оцінюються й використовуються отримані результати.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі викладеного можна зробити висновок, що однією з ефективних організаційних форм діяльності оперативних підрозділів, спрямованої на декриміналізацію підприємств газової промисловості, є комплексні спеціальні операції. Проведення зазначених операцій у цілому сприяє досягненню позитивних результатів у боротьбі зі злочинною діяльністю у сфері економіки, впливає на стан криміногенної обстановки в окремих регіонах країни, де вони проводяться.

Список використаних джерел:

1. Ларичев В. Д. Использование экономико-правового анализа для предупреждения и выявления корыстных преступлений на объектах нефтяной и газовой промышленности / В. Д. Ларичев, И. Я. Гончаренко. – М. : 1991. – 18 с.

